

TÜRKİYE’NİN TOPLUMSAL YAPISI

ÜNİTE 7

Türkiye’de Siyasal Kurumlar ve Demokratikleşme

1) GİRİŞ

- ✚ Demokrasi kavramı “halk yığınları, yoksullar” anlamına gelen “demos” ile “güç, iktidar” anlamına gelen “kratos” sözcüklerinin birleşmesinden meydana gelmiştir.
- ✚ Demokrasi kısaca “halkın yönetimi” anlamına gelmektedir.
- ✚ Demokrasi sözcüğü ilk olarak Eski Yunan’da karşımıza çıkar.
- ✚ Demokrasinin ilk örneklerini de Eski Yunan kent devletlerinde görmekteyiz.
O dönemde Atina’da Atinalılar toplumu ilgilendiren bütün konularda beraberce toplanıp tartışarak kararlar alırlardı.
Ancak kadınlar, köleler ve yabancılar bu toplantılara katılma ve oy kullanma hakkından yoksundular.
Dolayısıyla o dönemde halkın yönetimi dendiğinde kadınlar, köleler ve yabancılar dışında 20 yaşını doldurmuş mülk sahibi vatandaşların bir araya gelerek kendileri hakkında karar almaları yani kendi kendilerini yönetmeleri anlaşıyordu.
Bu anlamda doğrudan demokrasinin ilk örneğine iki bin yıl kadar önce Atina’da rastlıyoruz.
Atina demokrasisinde vatandaşlar sadece meclis toplantılarına düzenli olarak katılmakla kalmayıp aynı zamanda bu toplantıları yönetmek konusunda da sırayla görev alıyorlardı.

TÜRKİYE’DE DEMOKRASİNİN TARİHSEL GELİŞİMİ

A) Osmanlı’dan Cumhuriyet’e Demokratikleşme Hareketleri

Osmanlı siyasal düzeninin ana özelliklerinden biri Osmanlı İmparatorluğunun tımar ve kulluk düzenlerine dayanan, askerî ve teokratik nitelikte mutlakîyetçi bir monarşi olmasıdır.

Tımar düzeni, verginin kaynağa toplanması ile beslenen, merkezî devlete hiçbir yük yüklemeyen, devlet sınırlarının sürekli gelişmesini sağlayan Osmanlı görkeminin başlıca ana hatlarından birini oluşturan temel düzendi.

Osmanlı yönetiminin ikinci temel direği kulluk düzeni idi.

Buna göre “kul” üretimin tamamen dışındadır ve görevi hem üreticileri hem de onları çalıştıranları denetlemektir.

Başka bir deyişle kul yöneticidir ve kadınlar kul olamazlar.

Kul, şu ya da bu kişiye değil sultanın kişiliğinde devlete aittir

Osmanlı Devleti’nin bir başka önemli özelliği ise askerî bir nitelik taşımasıdır.

Osmanlı Devleti’nde temel ekonomik düzen fetihlere dayanıyordu.

Öncelikle tımar düzeninin üzerinde kurulduğu miri topraklar (devlete ait olan topraklar) savaşla kazanılıyor, savaşçı yetiştirmek için kullanılıyor ve köylünün fazla ürününe kimin el koyacağı savaşta gösterdiği yararlılıkla belirleniyordu.

Ayrıca devletin gelir kaynaklarından olan ganimet, yine savaş ve askerî gözdağı ile toplanıyordu.

- ✚ Osmanlı toplum düzeninin ve devletinin bir diğer ayağını ise teokratik düzen oluşturunuyordu.
- ✚ Osmanlılarda din, devlete meşruiyet temeli sağlayan başlıca etmendi.
- ✚ Egemenlik yani toplumdaki en üstün buyurma gücü Tanrı’dan kaynaklanıyordu.
- ✚ Bu durumda Tanrı’nın iradesi sorgulanamadığından siyasal iktidarın yani padişahın iradesi de sınırlanamıyordu.
- ✚ Mutlakîyetçilik ise Osmanlı’nın bir başka temel özelliğini oluşturunuyordu
- ✚ Osmanlı İmparatorluğu’nda padişahın yetkilerinin kısılması ve parlamenter sisteme geçişte ilk adımın atılması 1808 yılında imzalanan Sened-i ittifak belgesi ile olmuştur.

- ✚ Bu belgeden faydalananlar Batı'daki gibi burjuvazi ya da halk olmasa da Sened-i ittifak hükümdarın gücünü kısıtlayan bir belge olarak Osmanlı tarihinin ilk anayasal belgesi sayılabilir.,

B) Cumhuriyetin Kuruluşundan Sonraki Demokratikleşme Hareketleri

- ✚ II. Mahmut ile beraber başlayan Batılılaşma Hareketleri 1839 yılında ilan edilen Tanzimat Fermanı ile sürmüş ve ilan edilen Gülhane Hattı Hümayunu ile tüm uyrukların temel hakları tanınmış ve bütün eksikliklerine rağmen tarihe bir “anayasacılık devrimi” olarak geçmiştir.
- ✚ 1870'li yılların sonuna dek süren Tanzimat Dönemi'nde Gülhane Hattı Hümayunu'nu izleyen fermanlar da çıkarılmış ve özellikle imparatorluk içinde yaşayan azınlıkların hakları, çağdaş bürokrasinin yaratılması, askerî yönetimden mülki yönetime geçiş, yerel yönetimlerin kurulması, ilk bütçenin yapılması, Batılı anlamda okulların kurulması alanlarında önemli adımlar atılmıştır.

1876 yılında ilk Osmanlı Anayasası olan Kanun-i Esasî'nin ilan edilmesi, Birinci Meşrutiyet Dönemi'nin başlaması ve padişah karşısında oldukça zayıf yetkileri olmakla birlikte bir meclisin kurulması ile beraber Türkiye'nin siyasal düzeni parlamenter sistem olarak belirlenmiş ve günümüze dek sürmüştür.

İlk parlamento olan *Meclis-i Umumi*, *Heyet-i Mebusan* ve *Heyet-i Ayan* olmak üzere iki koldan oluşmaktadır.

Heyet-i Ayan üyeleri padişah tarafından ömür boyu görevde kalmak üzere seçilirken Heyet-i Mebusan üyeleri 4 yılda bir genel seçimlerle belirlenmekteydi.

İkinci Meşrutiyet'in ilanı 1908 Temmuz ayında Rumeli'deki askerî birliklerin isyanı ile mümkün olmuştur.

Esas olarak bu harekete katılanlar ordunun tamamı değildi; sadece Rumeli'de bulunan Üçüncü Ordu'ydu.

İttihat ve Terakki Partisi üyesi Resneli Niyazi ve Enver Paşa gibi öne çıkan isimlerin birlikleri ile beraber Meşrutiyet'in ilanı için dağa çıkmaları ve Meşrutiyet'i ilan ettiklerini payitahta bildirmeleri, Padişah II. Abdülhamit'in 32 yıl aradan sonra yeniden Meşrutiyet'i ilan etmek zorunda kalması ile sonuçlanmıştır.

1908'de ilan edilen II. Meşrutiyet'le beraber Kanun-i Esasî'de yapılan değişikliklerle 1909'da yeni bir anayasal dönem başlamıştır.

Bu yeni anayasa ile artık padişah değil, Meclis-i Mebusan en önemli kurum olarak ortaya çıkmıştır.

20 Ocak 1921'de yürürlüğe giren cumhuriyetin ilk anayasası *Teşkilat-ı Esasiye Kanunu* seçimlerin iki yılda bir yapılacağını ve meclisin her yıl Kasım ayı başında kendiliğinden toplanacağını bildirmiştir.

1924 Anayasası ise yürütme görevini bir başka deyişle TBMM'nin koyduğu genel kurallar çerçevesinde ülkeyi yönetme görevini Cumhurbaşkanı ve Bakanlar Kuruluna vermiştir. Dönem tek partili sisteme göre hazırlanan 1924 Anayasası, 1946'da çok partili hayata geçilmesinden sonra da temel anayasal çerçeveyi oluşturmuştur.

C) 27 Mayıs 1960 Darbesi ve 1961 Anayasası

- ✚ 27 Mayıs 1960 günü Türk Silahlı Kuvvetleri yaptığı darbe ile ülke yönetimine el koydu.
- ✚ 27 Mayıs müdahalesinin ardından askerî bir komite olan Milli Birlik Komitesi (MBK), 1924 Anayasası'ndaki TBMM'nin yerini almış ve yetkilerini kuşanmıştır
- ✚ 1960 Askerî Darbesi'ni memnurlukla karşılamışlar ve ona kurumsal meşruluk kazandırmaya çaba göstermişlerdir.
- ✚ Bunlar, esas olarak üniversite gençliği, öğretim üyeleri, memurlar, basın mensupları gibi eğitim düzeyi ve toplumsal statüleri yüksek fakat 1950'lerdeki ciddi ekonomik daralmadan bunalmış, bir zamanlar toplumda etkin olan toplumsal kesimlerden oluşurlar.

27 Mayıs 1960 ihtilali sonrasında yürürlüğe gören 1961 Anayasası'na göre Cumhuriyet Senatosu adı verilen bir meclis daha oluşturulmuş ve parlamentonun yetkilerini bir önceki dönemde çok geniş olduğu düşüncesinden hareketle bu meclis Türkiye Büyük Millet Meclisinin çıkardığı yasaları bir tür denetleme görevini üstlenmiştir.

Temel hak ve özgürlükler alanında 1961 Anayasası, 1924 Anayasası'na göre daha ayrıntılı ve güvenceli haklar getiren bir biçimde düzenlenmiştir.

1961 Anayasası ile getirilen bir başka kurum da Milli Güvenlik Kuruludur

Genelkurmay Başkanlığı, Milli Savunma Bakanlığına bağlı bir kurum olmaktan çıkarılmış ve Genelkurmay Başkanı, görev ve yetkilerinden dolayı başbakana karşı sorumlu hâle getirilmiştir.

Bir başka yenilik ise Anayasa Mahkemesiydi.

Anayasa Mahkemesinin işlevi yasaların anayasaya uygunluğunu denetlemektir.

Ayrıca görevleriyle bağlantılı suçlardan ötürü cumhurbaşkanlarını, bakanları ve bazı üst görevlerdeki devlet memurlarını yargılayan bir yüce divan görevini yerine getirme yetkisiyle donanmıştır.

D) 12 Eylül 1980 Darbesi ve 1982 Anayasası

12 Eylül 1980 Darbesi ile başlayan demokrasinin kesintiye uğraması dönemi 27 Mayıs Dönemi'nden hem daha uzun sürmüş hem de çok daha kalıcı etkiler bırakmıştır.

Bu dönem boyunca son söz tartışmasız olarak geçici bir süre için iktidarı ele geçiren Milli Güvenlik Konseyinin olmuştur.

Milli Güvenlik Konseyi (MGK) Genelkurmay Başkanı Orgeneral Kenan Evren başkanlığında Hava, Deniz, Kara Kuvvetleri Komutanları ve Jandarma Genel Komutanı'ndan oluşuyordu. Yasama ve yürütme yetkilerini bütünüyle eline alan Milli Güvenlik Konseyi, yayınladığı bir iç tüzük ile yasa önerme yetkisini bünyesine aldı.

Yine TBMM'ye ait olan hükümeti denetleme yetkisi de MGK'ya verildi.

MGK üyelerinden her biri, bakanlara sözlü ya da yazılı soru sorabileceği gibi, yine üyelerden üçünün oyu ile genel görüşme, araştırma ya da soruşturma yapılabilirdi

1961 Anayasası'nda cumhuriyetin nitelikleri arasında sayılan ulusal devlet ilkesinin yerine 1982 Anayasası'nda Atatürk milliyetçiliğine bağlılık getirilmiştir.

İnsan hakları açısından ise 1982 Anayasası sınırlama ve yasaklamalara ağırlık veren bir yaklaşım içindedir.

1982 Anayasası devlet organları aracılığıyla birey haklarını olabildiğince kısıtlama yoluna gitmiştir

Genel olarak bakıldığında 1961 Anayasası'nda temel vurgu bağımsızlık, özgürlükçülük ve demokratik hukuk devleti üzerineyken, 1982 Anayasası'nda vurgu ulusun bölünmezliği, ulusal dayanışma ve devletin korunması temaları üzerinedir.

Toplumsal ve ekonomik anlamda zayıf durumda bulunan birey ve toplulukların devlet tarafından korunmasının mekanizmalarını yaratmak anlamındaki sosyal devlet ilkesi, Türkiye'de ilk kez 1961 Anayasası ile getirilmiştir.

1961 Anayasası'nda temel vurgu bağımsızlık, özgürlükçülük ve demokratik hukuk devleti üzerineyken, 1982 Anayasası'nda vurgu ulusun bölünmezliği, ulusal dayanışma ve devletin korunması temaları üzerinedir.

Sosyal devletin amaçlarını gerçekleştirebilmesi, ulusal gelirin hakça dağıtılması ve toplumdaki gelir eşitsizliklerinin önlenmesi, ekonomik ve toplumsal açıdan güçsüz kesimlerin ezilmesinin önlenmesi gibi hedefler ancak güçsüzlerin güçlerini devlet yapısında hissettirecek kurumların ve mekanizmaların var olmasına bağlıdır.

1982 Anayasası'nın getirdiği bir başka düzenleme laiklik ilkesi ile ilgilidir.

Laiklik ilkesi devlet ve toplum düzeninin din kurallarına bağımlı tutulmaması anlamına gelir.

- Laiklik ilkesinin yerleşmesi yönünde en temel adım egemenliğin Tanrı'dan kaynaklandığı inancından vazgeçilerek yeryüzüne indirilmesi ve ulusal egemenlik ilkesinin kabulü ile gerçekleşmiştir

TÜRKİYE'DE PARLAMENTER DEMOKRASİNİN TEMEL ÖZELLİKLERİ

- Ülkemizde hâlihazırda 1982 Anayasası yürürlüktedir
- Anayasanın 8. maddesine göre yürütme yetki ve görevi cumhurbaşkanı ve bakanlar kurulu tarafından anayasa ve kanunlara uygun olarak kullanılacak ve yerine getirilecektir

1) Yasama

- Yasama işlevi herkes için geçerli emredici hukuk kuralları koyma anlamına gelir.
- Bu işlevlerin yerine getirilmesinde en önemli araç yasa yapma işlevidir
1982 Anayasası'na göre yasa yapma yetkisi TBMM'nindir ve bu yetki devredilemez.
Meclis, seçimle gelen 550 milletvekilinden oluşur.
Meclis çalışmalarını kendi yaptığı iç tüzüğe göre yürütür.
Anayasa TBMM üyelerine önemli güvenceler vermiştir.
Bunlardan biri *yasama sorumsuzluğu*dur.
Buna göre milletvekilleri, TBMM'de çalışmaları sırasında söyledikleri sözler ve kullandıkları oylar nedeniyle hiçbir zaman hiçbir kimseye hesap vermek zorunda tutulamazlar.
Yasama dokunulmazlığı ise suç işlediği ileri sürülen bir milletvekilinin meclisin izni olmaksızın tutulamaması, sorguya çekilememesi, tutuklanamaması ve yargılanamamasıdır.
Milletvekillerini ceza kovuşturmasına karşı koruyan bu dokunulmazlığın amacı, meclis üyelerinin her türlü baskıdan uzak olarak görevlerini yapmalarını sağlamak ve meclis çalışmalarına katılmalarını engelleyecek durumlardan korumaktır.
Yasama dokunulmazlığı, yasama sorumsuzluğundan farklı olarak meclis kararı ile kaldırılabilir ve ayrıca milletvekilliği görev süresi ile sınırlıdır.
Türkiye Büyük Millet Meclisinin en kapsamlı yetkisi yasa yapma yetkisidir.
Anayasaya aykırı olmamak koşuluyla, her konu doğrudan doğruya TBMM tarafından düzenlenebilir.
TBMM iç tüzüğüne göre TBMM başkanlığına verilen tasarı ve teklifler ilgili komisyonlara havale edilir.
Komisyonlarda yürütülen incelemelerden sonra genel kurul görüşmeleri yapılır ve burada oylanıp kabul edilirse yasalaşır.
TBMM tarafından reddedilen tasarı ve teklifler aradan bir tam yıl geçmedikçe aynı yasama dönemi içinde yeniden verilemez
Yasama organının (meclisin) konu, süre ve amacı belirleyen bir yetki kanunu ile verdiği veya doğrudan doğruya Anayasa'dan aldığı yetkiye dayanarak hükümetin çıkardığı kanun gücüne sahip bir kararnameye kanun hükmünde kararname adı verilir.
1982 Anayasası'nın 91. maddesine göre Türkiye Büyük Millet Meclisi, Bakanlar Kuruluna Kanun Hükmünde Kararname çıkarma yetkisi verebilir.
Ancak Anayasada sayılan bazı konularda hükümete Kanun Hükmünde Kararname çıkarma yetkisi verilemez.
- Bunlar temel haklar, kişi hakları ve siyasi hak ve ödevlerdir.
- Ancak olağanüstü dönemlerde çıkarılan Kanun Hükmündeki Kararnameler bu konuları da düzenleyebilirler.
- Meclis, hükümete yetki verdiği kanunda, çıkarılacak Kanun Hükmünde Kararname amacını, nelerle sınırlı olacağını, kullanma süresini ve bu süre içinde birden fazla Kanun Hükmünde Kararname çıkarılıp çıkarılmayacağını belirler.
- Hükümet değişse de yeni gelen hükümet, eski hükümete verilen Kanun Hükmünde Kararname çıkarma yetkisinden yararlanır.

- ✚ Meclis, hükümete verdiği bu yetkiyi her zaman kaldırabilir.
- ✚ Anayasanın değiştirilmesi ancak TBMM üye sayısının üçte biri tarafından yazıyla teklif edilmesi ile gerçekleşir.
- ✚ Teklifin kabul edilmesi için ise Meclis üye tam sayısının en az beşte üçünün olumlu oyu şarttır.
- ✚ Anayasanın bu konuyu düzenleyen 175. maddesine göre; eğer anayasa değişikliği üye tam sayısının beşte üçü ile veya üçte ikisinden az oyla kabul edilmişse, bu durumda Anayasa değişikliği halkoyuna sunulacak ve böylelikle kararı doğrudan seçmenler verecektir.

2) Yürütme

- ✚ 2007 yılında yapılan anayasa değişikliğiyle cumhurbaşkanının görev süresi 7 yıldan 5 yıla indirilmiştir.

Cumhurbaşkanının görev ve yetkileri Anayasa 104. maddesine göre belirlenmiştir. Cumhurbaşkanının yasama ile ilgili görevleri arasında Türkiye Büyük Millet Meclisini gerektiğinde toplantıya çağırmak, yasaları yayımlamak, yasaları yeniden görüşülmek üzere Türkiye Büyük Millet Meclisine geri göndermek, Anayasa değişikliklerine ilişkin yasaları gerekli gördüğü takdirde halkoyuna sunmak sayılabilir.

Cumhurbaşkanının burada bir bölümünü sayabildiğimiz pek çok görevi içinde en önemli görevi *devletin başı* olmaktır.

Anayasamıza göre başbakan, cumhurbaşkanınca TBMM üyeleri arasından atanmaktadır. Başbakan tarafından seçilen bakanların atanması da yine cumhurbaşkanı tarafından yapılmaktadır.

Bakanlar kurulu, başbakan ve bakanlardan oluşan bir organdır.

3) Yargı

1876'dan bu yana anayasamızda yer alan temel kurallara göre, mahkemelerin kuruluşu, işleyişi, görev ve yetkileri, yargılama yöntemleri yasayla belirlenir.

Yargılama kamuya açık bir biçimde yapılır.

1961 Anayasası yargı gücünü yürütmenin müdahalesinden uzak tutma yolunu seçmişti.

1982 Anayasası ise yargı üzerinde yürütmenin etkisini kurumsaltırmakla birlikte, bu etkide bulunma gücünü, yürütmenin sorumlu kanadını oluşturan hükümetten çok, tarafsız cumhurbaşkanına vermiştir.

1982 Anayasası Yüksek Mahkemeler başlığı altında şu mahkemelere yer vermiştir: Anayasa Mahkemesi, Yargıtay, Danıştay, Askeri Yargıtay, Askeri Yüksek İdare Mahkemesi, Uyuşmazlık Mahkemesi.

Anayasa Mahkemesi hem biçim hem de öz bakımından yasaların anayasaya uygunluğunu denetlemekle görevlidir.

Yargıtay en üst dereceli yargı yeridir.

Danıştay en üst dereceli yönetsel yargı yeridir.

Askeri Yargıtay en üst dereceli askerî yargı yeridir.

Askeri Yüksek İdare Mahkemesi, asker kişileri ve askerî işleri ilgilendiren yönetsel işlemlerden doğan uyuşmazlıkları çözen, ilk ve son derece yargı yeridir.

- ✚ Uyuşmazlık Mahkemesi adli, yönetsel ve askerî yargı arasındaki görev ve hüküm uyuşmazlıklarını çözen yargı yeridir

4) 1982 Anayasası'nda Yapılan Değişiklikler

- ✚ 21 Ekim 2007 tarihinde yapılan anayasa referandumu ile cumhurbaşkanının halk tarafından seçilmesi başta olmak üzere birtakım anayasa değişiklikleri yapıldı.

- ✚ Bu değişikliklere göre milletvekili genel seçimlerinin 5 yıl yerine 4 yılda bir yapılması kararlaştırıldı.

- ✚ Ayrıca cumhurbaşkanının halk tarafından seçilmesi, cumhurbaşkanının görev süresinin 7 yıldan 5 yıla indirilmesi, aynı kişinin üst üste iki defa cumhurbaşkanı seçilebilmesi gibi maddeler kabul edildi.
 - ✚ Bu değişikliğe göre cumhurbaşkanının görev süresi bitmeden 60 gün içinde seçimler yapılarak yeni cumhurbaşkanının seçilmesi yönündeki madde kabul edildi.
 - ✚ 12 Eylül 2010 tarihinde yapılan referandum oylamasında da pek çok değişiklik kabul edilmiştir.
 - ✚ Bu değişikliklerin belli başlıları şöyledir: Anayasa Mahkemesi'nde yedek üyelik sistemi kaldırılmıştır; bundan böyle mahkeme 11 asıl 4 yedek üye yerine 17 asıl üyeye sahip olacaktır.
 - ✚ Anayasa Mahkemesinin görev süresi 12 yıl olarak belirlenmiştir.
 - ✚ Vatandaşlara Anayasa Mahkemesine bireysel başvuru yapma hakkı getirilmiştir. Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu'nun üye sayısı 7 asıl 5 yedek üyeden 22 asıl 12 yedek üyeye çıkarılmıştır.
- Ayrıca Hâkimler ve Savcılar Kurulu'nun üye yapısında köklü değişikliklere gidilmiştir. 12 Eylül 1980 Askerî Darbesi'nin sorumlularının yargılanmasını engelleyen geçici 15. maddenin kaldırılmasıdır.
- Ombudsmanlık adı verilen Kamu Denetçiliğinin kurulması da bir başka değişikliktir.
- Önemli bir başka değişiklik de memurlara toplu sözleşme hakkının verilmesidir.
- Ayrıca kişilerin yurt dışına çıkma özgürlüğü ancak suç soruşturması veya kovuşturması sebebiyle hâkim kararına bağlı olarak sınırlandırılabilir.

5) Cumhurbaşkanlarımız

a) M. Kemal Atatürk

İlk Cumhurbaşkanımız M. Kemal ATATÜRK Cumhurbaşkanlığı Görev Süresi: 29 Ekim 1923 - 10 Kasım 1938

Kurtuluş Savaşı'nın ardından TBMM tarafından 29 Ekim 1923 günü Cumhuriyet ilan edilirken, Mustafa Kemal de Cumhurbaşkanı seçildi.

1938'deki ölümüne dek arka arkaya 4 kez cumhurbaşkanı seçilen Atatürk, bu görevi en uzun süre yürüten cumhurbaşkanı oldu.

Mustafa Kemal'e, 24.11.1934 günlü, 2587 sayılı Kanunla Atatürk soyadı verildi ve bu soyadının başkaları tarafından kullanılması yasaklandı.

Mustafa Kemal Atatürk, 1929 Dünya Ekonomik Bunalımı'nın etkilerini hafifletmek ve ülkenin kalkınmasını hızlandırmak amacı ile 1933'te Beş Yıllık Sanayi Planı'nı başlattı.

Aynı dönemde dış politikada da önemli adımlar atıldı; Milletler Cemiyetine girilmesi (1932), Balkan Antantı'nın imzalanması (1934), Montrö Boğazlar Sözleşmesi (1936) ve Sadabat Paketi (1937) gibi girişimler Türkiye'nin bölgesinde ve dünyada etkili bir aktör olarak öne çıkmasına katkıda bulundu.

b) İsmet İnönü

İkinci Cumhurbaşkanımız İsmet İNÖNÜ Cumhurbaşkanlığı Görev Süresi: 11 Kasım 1938 – 22 Mayıs 1950

Cumhuriyet'in ilanından sonra 1923-1924 yıllarında ilk hükûmette başbakan olarak görev aldı, aynı zamanda Halk Fırkası Genel Başkan Vekilliği'ni üstlendi

- ✚ Kurultayı'nda partinin değişmez genel başkanı seçilerek Millî şef unvanını aldı.

c) Celal Bayar

- ✚ *Üçüncü Cumhurbaşkanımız Celal BAYAR Cumhurbaşkanlığı Görev Süresi: 22 Mayıs 1950 – 27 Mayıs 1960*

- ✚ Mütareke döneminde İzmir Müdafaa-i Hukuk-i Osmaniye Cemiyeti'ne girdi.
- ✚ İzmir'in işgali tehlikesi belirince, Galip Hoca takma adıyla zeybek ve köy hocası kılığında bölgeyi dolaşarak işgale karşı propaganda yaptı.
- ✚ 22 Mayıs 1950'de Türkiye Büyük Millet Meclisince Türkiye'nin üçüncü cumhurbaşkanı seçildi.

10 yıl boyunca sürdürdüğü bu görevden 27 Mayıs askerî müdahalesi ile 1960 yılında uzaklaştırılan Mahmut Celal Bayar, 15 Eylül 1961'de Yassı ada Mahkemesi tarafından idama mahkûm edildi.

d) Cemal Gürsel

e) Cevdet Sunay

f) Fahri Korutürk

g) Kenan Evren

7 Kasım 1982'de halkoyuna sunulan ve kabul olunan Anayasa ile Türkiye'nin yedinci cumhurbaşkanı olarak göreve başladı

h) Turgut Özal

i) Süleyman Demirel

j) Ahmet Necdet Sezer

k) Abdullah Gül

TÜRKİYE'DE SİYASAL PARTİLER VE SEÇİM SİSTEMLERİ

Siyasal partiler Türkiye'de ilk olarak 1961 Anayasası ile bir anayasa konusu haline getirilmişlerdir.

Bu şekilde özellikle II. Dünya Savaşı sonrası yapılan anayasalarda görülen çağdaş eğilime uyulmuş oldu.

Sabuncu'nun deyişiyle bu eğilim, hem çok partili demokratik yaşamın ayrılmaz bir parçası olduğundan hareketle siyasi partileri anayasa güvencesine kavuşturmuştur hem de demokratik düzenin kendini koruması amacıyla partilerin faaliyetlerine anayasa ile bir çerçeve çizmek biçiminde kendini göstermektedir

Seçimler ve Seçim Sistemleri

Seçimin gerçek anlamda demokratik olabilmesi için gerekli olan temel ilkeler şunlardır:

1. **Eşitlik ilkesi:** Bireylerin ekonomik ve toplumsal konumları ne olursa olsun, herkesin bir tek oy kullanma hakkının olmasına eşit oy ilkesi adı verilir.
2. **Genellik ilkesi:** Seçmenler arasında servet, öğrenim, meslek, gelir, statü, din, dil, cinsiyet ve ırk ayrımı yapılmaksızın belirli yaşı doldurmuş olan herkesin oy kullanmaya hakk kazanmasıdır.
3. **Bireysellik ilkesi:** Seçimlerde bireysellik ilkesi seçme hakkının kişiye özgü olması ve bu hakkın hiçbir suretle başkasına devredilememesidir.
4. **Gizlilik ilkesi:** Vatandaşların hiçbir etki ya da baskı altında kalmadan, sadece kendi istek ve inançları doğrultusunda seçme haklarını kullanabilmeleri demektir.
5. **Serbestlik ilkesi:** Seçimlerin her tür siyasal, ekonomik, toplumsal baskı ve korkulardan uzak olarak gerçekleşmesi anlamına gelir

Türkiye'de Seçim Sistemi Uygulamalarının Tarihçesi

Osmanlı'da ilk seçim 1876 Anayasası ile getirilmek istenmiştir

Bu Anayasaya göre iki meclis öngörülmüştü.

Bunlardan birisi üyelerinin tamamının padişah tarafından seçildiği Meclis-i Ayan, öteki de milletçe dolaylı olarak seçilen Meclis-i Mebusan idi.

Cumhuriyet ilan edilmeden önce ülkemizde ilk seçim 1877 yılında yapılmıştır.

Bu seçimlerde ülke 29 seçim bölgesine ayrılmıştı ve seçimlerde en çok oyu alan seçimi kazanıyordu.

Ülkemizde ilk parlamento böylelikle oluşmuş ve üç ay dahi çalışmadan dönemin padişahı tarafından fesih edilerek 30 yıllık bir istibdat Dönemi başlamıştır

Ülkemizde cumhuriyet sonrasında 1945 yılına kadar yapılan seçimlerin en büyük özelliği tüm seçimlere tek parti olan Cumhuriyet Halk Partisinin tek başına katılmasıdır.

Türkiye'de bugüne kadar uygulanan seçim sistemlerini üç ayrı dönem içinde değerlendirmek uygun olacaktır.

Türkiye'de 1950- 1960 döneminde uygulanan seçim sistemi *liste usulü çoğunluk sistemidir*.

- Çoğunluk sistemine göre bir aday ya da partinin bir seçim bölgesinde kazanabilmesi için geçerli oyların yarısından bir fazlasını alması gerekmektedir
- 1950- 1960 döneminde çoğunlukçu seçim sistemi uygulamaya konmuştur.
- Bu sistem yüzünden ise o dönemde parlamentoda iktidarı denetleyecek etkili bir muhalefet oluşamamıştır.
- 1961 Anayasası “Cumhuriyet Senatosu” ve “Millet Meclisi” olmak üzere iki meclisli bir sistem getirmiş ve iki meclisin seçimlerinin de aynı kurallara göre yapılması öngörülmüştür.
- Türkiye’de 1950’den 2002’ye kadar 7 kez erken genel seçime gidildi. 1982 Anayasası ile TBMM’nin yasama dönemleri 4 yıldan 5 yıla çıkarıldı. Ancak bu tarihten sonraki meclislerin hiçbiri 5 yıllık süreyi tamamlayamadı ve 1987’den itibaren “Erken seçimler dönemi” başladı.

